

Myter og sandheder om forsvaret

De civile-militære relationer er i krise i Danmark. Det må være konklusionen på den seneste tids debat om forsvaret. Men hvad er myter, og hvad er sandheder om denne krise?

Af cand.mag. i historie Robert Petersen
Publiceret i Berlingske 1. marts 2012

I starten af februar 2011 kom det frem, at den daværende chef for Hærens Operative Kommando - general Poul Kiærskou - efter alt at dømmes gav Folketinget et urigtigt svar, da han i 2007 oplyste, at forsvaret havde taget 198 fanger i stedet for 500 fanger i Irak. Siden da har debatten raset, og ord som "syg kultur" eller "råddenskab" er haglet ned over forsvaret. Enhedslistens forsvarsordfører Nikolaj Villumsen har forlangt at få forsvarets ledelse "suspenderet" og udtalt: "Vi kan ikke have personer siddende i ledende stillinger i forsvaret, som har udvist sådan en foragt for folkestyret". Det fik oberst Lars Møller fra forsvaret til at ripostere, at råddenskabene begynder inde i Folketinget, når det sender soldater ud på dårligt definerede opgaver og uden at forklare, hvordan fanger skal behandles.

Den seneste krise er ikke en enlig svale, men kommer efter en lang periode med en forværring i de danske civile-militære relationer. En væsentlig kilde til spændingerne har været forsvarets problemer med økonomien og udsigten til besparelser på 15 procent på forsvarsbudgettet i de kommende år. Dertil kommer de politiske sager. I september 2009 rasede den såkaldte Jægerbog-sag, hvor to officerer i Forsvarskommandoen begik magtmisbrug ved at udgive en falsk oversættelse af bogen "Jæger - i krig med eliten". Allerede dengang føg ord som "råddenskab" og "syg kultur" gennem luften. Politikere på venstrefløjnen krævede at få lagt Forsvarskommandoen sammen med Forsvarsministeriet i en såkaldt Pentagon-model. Den nuværende forsvarsminister Nick Hækkerup har netop lagt op til en sådan sammenlægning.

Ministeren har derudover ændret på ansættelsen af forsvarschefen. Det er sket ved at slå stillingen som forsvarschef op som enhver anden stilling i danske aviser. Det er et brud med den traditionelle måde, forsvarschefen udvælges på, og det har udløst skarpe reaktioner fra pensionerede officerer som kontreadmiral Jørn Olesen og kontreadmiral Torben Ørting Jørgensen. Begge har i kronikker kritiseret stillingsopslaget som en politisering af hvervet som forsvarschef og hævdet, at ministeren ønsker en "medgørlig civil administrator". Det har siden vist sig, at ingen højtstående officerer har søgt jobbet, netop fordi de på forhånd føler sig stemplet som "rådne".

Grundlæggende er der to muligheder for at tolke den nuværende civile-militære krise. Den ene mulighed er, at forsvaret er blevet afsløret som en "stat i staten". Højtstående officerer frådser med penge, lyver for politikere, manipulerer med medierne og misbruger den goodwill, som danske soldater skaber i udlandet. Det bliver naturligvis formuleret anderledes, men det er den opfattelse, som skinner igennem i bl.a. Det Radikale Venstres principprogram for dansk forsvarspolitik fra marts 2011.

Den anden måde at forklare krisen på er den, jeg bekender mig til. Historisk set har forholdet mellem politikere og forsvaret altid bygget på en stram civil-militær arbejdsdeling, hvor officerer skulle koncentrere sig om den militære profession og politikere skulle angive mål samt midler for forsvaret. Denne opdeling er brudt sammen. Det begyndte med de nye internationale operationer

efter Den Kolde Krig, hvor det hurtigt blev oplevet som en hæmsko, at militæret og civile aktører arbejdede hver for sig. Målet blev efterhånden at integrere den civile og militære indsats. Danske soldater måtte desuden udføre humanitære eller politimæssige opgaver, som lå meget langt fra traditionelle kampopgaver. Det krævede en helt ny politisk bevidsthed blandt de udsendte soldater til forskel fra den gamle, hvor soldaterne skulle være apolitiske.

Det er i den forbindelse nødvendigt at skyde et par myter ned. Forsvaret har aldrig været en "stat i staten" og det har altid været underlagt demokratisk kontrol. Jeg kan nævne, at politisk kritik førte til, at forsvaret i 1979 stoppede med at spørge værnepligtige om deres seksuelle observans. Til sammenligning fortsatte Sundhedsstyrelsen frem til 1981 med at registrere homoseksualitet som en psykisk sygdom. Senest har forsvaret prøvet at rette op på den skæve kønsbalance ved at indføre en kønskvote, så 25 procent af de optagede værnepligtige i 2012 er kvinder. Siden midten af 1990erne har forsvaret forsøgt at drive sig selv som en moderne virksomhed efter principperne i "New Public Management".

Efter 2001 er danske soldater for alvor kommet i krig, og det har yderligere nedbrudt den gamle civile-militære opdeling. Nu ikke kun ude, men også på hjemmefronten. Da danske kampfly bombede i Afghanistan i 2003 ønskede flyvevåbnet i begyndelsen hverken at be- eller afkræfte det. Det fik politikerne til at tvinge forsvaret til at åbne op i forhold til medierne. Da der i 2004 var rygter om, at danske soldater skulle have tortureret irakiske fanger, greb forsvarsministeren ind og hjemkaldte ledelsen af den danske Irak-bataljon. Det var et uhørt indgreb i den militære beslutningsproces, men blev accepteret som nødvendigt af forsvarets ledelse. Forsvarets ledelse har desuden selv udøvet "sindelagskontrol" i egne rækker. Da en oberst i 2004 ytrede sympati for brug af tortur af terrorister, blev han omgående fjernet fra sin post som regimentschef.

Desværre har denne udvikling bestemt ikke været uproblematisk. Rent økonomisk kan det konstateres, at forsøget på at drive forsvaret som en virksomhed er slået fejl. Det er muligt at mene, at det er fordi forsvarets ledelse ikke har forsøgt godt nok, men det bør også overvejes, om det virkelig giver mening at drive forsvaret på den måde. Dette peger i retning af et problem, som aldrig er blevet diskuteret ordentligt. Det er fint og godt, at forsvaret skal ligne det civile samfund mest muligt, men hvor langt skal udviklingen egentlig gå? Jobbet som soldat er jo ikke et 8-16 job, hvor en frontbisse i Helmand kan tage hjem til kone og børn efter fyraften. Tværtimod har forsøget på at drive forsvaret som en virksomhed skabt interne spændinger mellem en management-del og en kriger-del.

Den nye åbenhed har også været en blandet fornøjelse, og der har siden 2001 været flere civile-militære kriser end under hele Den Kolde Krig. Jægerbog-sagen er et eksempel, hvor officerer kom galt afsted i forhold til medierne. Lækage-sagen i 2007 (hvor enten ministeren eller hans spindoktor lækkede nyheden om, at danske specialstyrker var på vej til Irak og derpå gav oppositionen skylden for lækagen) er et andet eksempel. Mindst ét parti, Enhedslisten, har forstået, at en sammenlægning af ministeriet og Forsvarskommandoen faktisk kan risikere at skade den demokratiske kontrol, da det kan skabe en u hensigtsmæssig magtkoncentration under ministeren. Det kan kort sagt yderligere politisere forsvaret.

Den civile-militære krise er på mange måder en tragisk udvikling. Ikke mindst fordi der er et behov for reformer i lyset af, at forsvaret skal spare store summer i de kommende år. Men reformer kræver tillid og gensidig respekt. Det er en mangelvare i en tid, hvor forsvarets ledelse anklages for "råddenskab" og myten om forsvaret som en "stat i staten" sælges i medierne.